

prof. dr hab. Maciej Witek

PRAGMATYKA

rok akademicki 2025/2026, semestr zimowy

Temat 3:

Implikatury

PRZYPOMNIENIE

Przedmiot pragmatyki:

- pragmatyczne aspekty znaczenia wypowiedzi,
tj. znaczenie wypowiedzi *minus* jego aspekty semantyczne.

PRZYPOMNIENIE

Przedmiot pragmatyki:

- pragmatyczne aspekty znaczenia wypowiedzi,
tj. znaczenie wypowiedzi *minus* jego aspekty semantyczne.

Pytanie:

- czym są semantyczne aspekty znaczenia wypowiedzi?

PRZYPOMNIENIE

Przedmiot pragmatyki:

- pragmatyczne aspekty znaczenia wypowiedzi,
tj. znaczenie wypowiedzi *minus* jego aspekty semantyczne.

Pytanie:

- czym są semantyczne aspekty znaczenia wypowiedzi?

Implikatury konwersacyjne

- to, co powiedziane / to, co implikowane konwersacyjnie,
- rola *working-out schema*: racjonalna rekonstrukcja wnioskowania pragmatycznego prowadzącego do rozpoznania i uzasadnienia hipotezy o implikaturze konwersacyjnej;
- implikatury konwersacyjne są *behavioralne* w sensie Jary'ego (2013).

(1) Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

(1) Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

(WP-1)

$$\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a)] \\ \wedge \exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$$

(1) Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

(WP-1)

$$\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a)] \\ \wedge \exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$$

(IO-1)

Anna ma dokładnie troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

$$\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a)] \\ \wedge \forall u (D(u, a) \rightarrow (u = x \vee u = y \vee u = z))] \\ \wedge \exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$$

(1) Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

(WP-1)

$$\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a)] \\ \wedge \exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$$

(IO-1)

Anna ma dokładnie troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

$$\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a) \\ \wedge \forall u (D(u, a) \rightarrow (u = x \vee u = y \vee u = z))] \\ \wedge \exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$$

To *uogólniona implikatura skalarna*
(związana z przestrzeganiem maksymy ilości).

(1) Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

(WP-1)

$$\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a)] \\ \wedge \exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$$

(IO-1)

Anna ma dokładnie troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

$$\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a) \\ \wedge \forall u (D(u, a) \rightarrow (u = x \vee u = y \vee u = z))] \\ \wedge \exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$$

To *uogólniona implikatura skalarna*
(związana z przestrzeganiem maksymy ilości).

Dygresja:

- kiedy jedna wypowiedź niesie więcej informacji od drugiej?

- (2) A: W życiu trzeba wybierać: albo dzieci, albo kariera.
B: Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

- (2) A: W życiu trzeba wybierać: albo dzieci, albo kariera.
B: Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

(IS-2B)

≈ Można pogodzić karierę z rodzicielstwem.

IS — implikatura uszczegółowiona

- (2) A: W życiu trzeba wybierać: albo dzieci, albo kariera.
B: Anna ma troje dzieci i jest prezesem dużej firmy.

(IS-2B)

≈ Można pogodzić karierę z rodzicielstwem.

Ważne:

- wypowiedzi można przypisać więcej niż jedną implikatwę.

(3) Anna ma troje dzieci, choć jest prezesem dużej firmy.

(3) Anna ma troje dzieci, choć jest prezesem dużej firmy.

Konwencjonalne znaczenie wypowiedzi (3):

1. $\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a)]$
2. $\exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$
3. \approx zaangażowanie w karierę ($\rightarrow 2$) zazwyczaj stoi na przeszkodzie posiadaniu dzieci ($\rightarrow 1$).

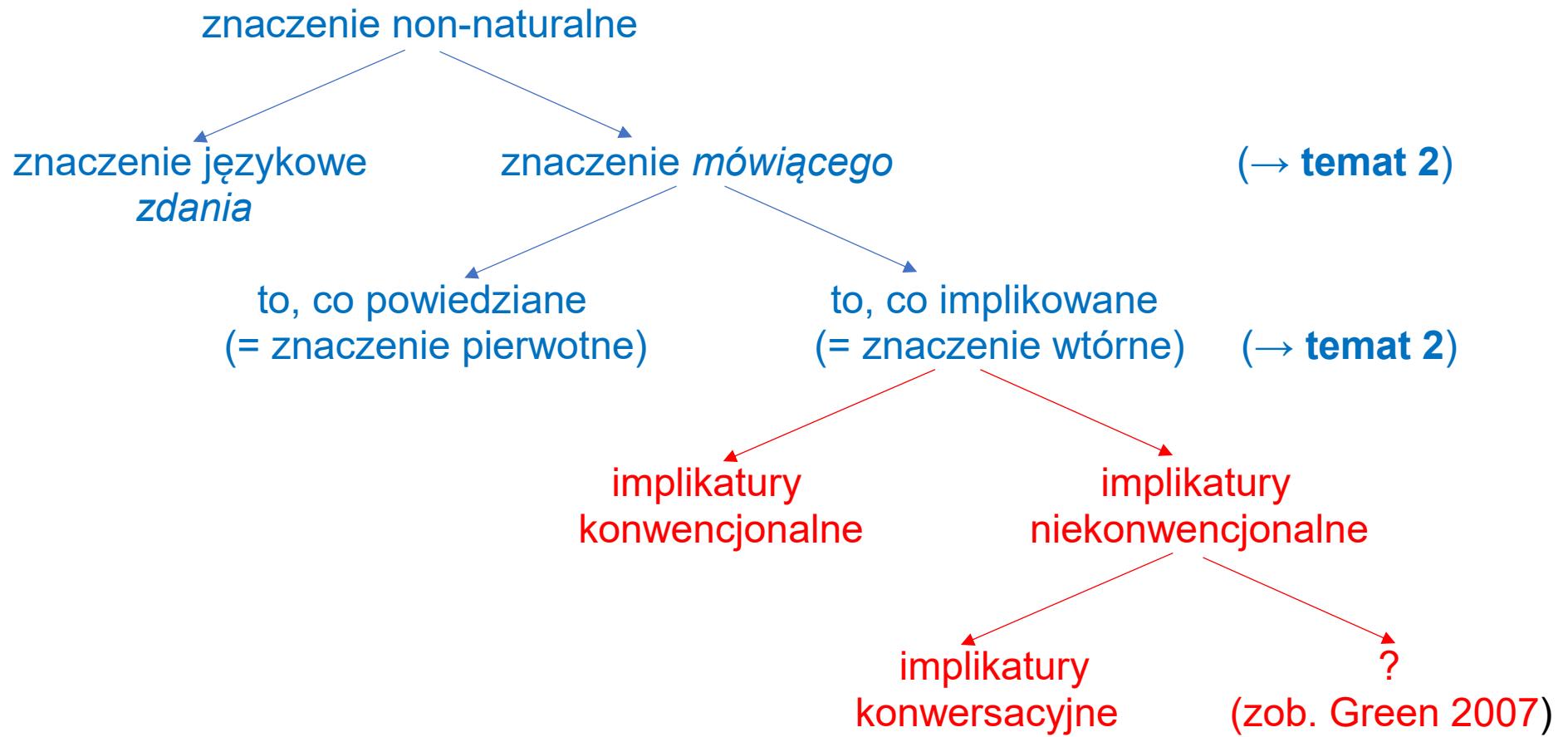
(3) Anna ma troje dzieci, choć jest prezesem dużej firmy.

Konwencjonalne znaczenie wypowiedzi (3):

1. $\exists x \exists y \exists z [x \neq y \wedge x \neq z \wedge z \neq y \wedge D(x, a) \wedge D(y, a) \wedge D(z, a)]$
2. $\exists w [F(w) \wedge P(a, w)]$
3. \approx zaangażowanie w karierę (\rightarrow 2) zazwyczaj stoi na przeszkodzie posiadaniu dzieci (\rightarrow 1).

Ważne:

- treść 3 jest *implikaturą*, ale jest to *implikatura konwencjonalna*.

Dwa kryteria *tego, co powiedziane* (→ Grice):

- **kryterium formalności:**

elementy tego, co powiedziane, odpowiadają elementom struktury wypowiedzianego zdania;

- **kryterium dyktywności:**

to, co powiedziane, stanowi warunki prawdziwości wypowiedzi różne od tego, co ta wypowiedź komunikuje pośrednio.

PRZYPOMNIENIE

Uświadamiając sobie, że wystąpiło pewne określone implikowanie konwersacyjne, słuchacz uwzględnia następujące dane:

- (1) konwencjonalne znaczenie użytych słów
oraz tożsamość odpowiednich denotatów;**
- (2) Zasadę Współpracy i jej maksymy;
- (3) kontekst językowy i pozajęzykowy wypowiedzi;
- (4) inne elementy założonej wiedzy;
- (5) fakt (lub domniemanie), że wszystko, o czym mowa w punktach poprzednich, jest dostępne obu partnerom, oraz że obaj wiedzą lub zakładają, że tak właśnie jest.

(Grice 1980: 103)

PRZYPOMNIENIE

Uświadamiając sobie, że wystąpiło pewne określone implikowanie konwersacyjne, słuchacz uwzględnia następujące dane:

- (1) konwencjonalne znaczenie użytych słów
oraz tożsamość odpowiednich denotatów;**
- (2) Zasadę Współpracy i jej maksymy;
- (3) kontekst językowy i pozajęzykowy wypowiedzi;
- (4) inne elementy założonej wiedzy;
- (5) fakt (lub domniemanie), że wszystko, o czym mowa w punktach poprzednich, jest dostępne obu partnerom, oraz że obaj wiedzą lub zakładają, że tak właśnie jest.

(Grice 1980: 103)

- Grice'owski „podział pracy” między semantyką a pragmatyką (lub kompetencją semantyczną a kompetencją pragmatyczną).

PRZYPOMNIENIE

ZASADA WSPÓŁPRACY

- Mów tak, aby twój wkład do wymiany zdań, w której uczestniczysz, był taki, jak tego się aktualnie oczekuje.

PRZYPOMNIENIE

ZASADA WSPÓŁPRACY

- Mów tak, aby twój wkład do wymiany zdań, w której uczestniczysz, był taki, jak tego się aktualnie oczekuje.

Zasady (maksymy) konwersacyjne:

1. ilości
2. jakości
3. stosunku (relacji, relevancji)
4. sposobu

PRZYPOMNIENIE

ZASADA WSPÓŁPRACY

- Mów tak, aby twój wkład do wymiany zdań, w której uczestniczysz, był taki, jak tego się aktualnie oczekuje.

Zasady (maksymy) konwersacyjne:

1. ilości
2. jakości
3. stosunku (relacji, relevancji)
4. sposobu

Jaki jest status tych maksym?

PRZYPOMNIENIE

ZASADA WSPÓŁPRACY

- Mów tak, aby twój wkład do wymiany zdań, w której uczestniczysz, był taki, jak tego się aktualnie oczekuje.

Zasady (maksymy) konwersacyjne:

1. ilości
2. jakości
3. stosunku (relacji, relevancji)
4. sposobu

Jaki jest status tych maksym?

→ **Racjonalne** warunki nakładane na **kooperatywną** interakcję!

Levinson 1983/2010

Implikatury konwersacyjne:

- standardowe
(→ związane z założeniem o przestrzeganiu maksym),
- niestandardowe
(→ związane z ostentacyjnym złamaniem maksym).

Implikatury standardowe
związane z przestrzeganiem maksymy jakości:

- (4) Karol ma prawo jazdy.
- (5) Czy masz prawo jazy?

Implikatury standardowe związane z przestrzeganiem maksymy jakości:

- (4) Karol ma prawo jazdy.
- (5) Czy masz prawo jazy?

(IS-4)
Jestem o tym *przekonany*.

(IS-5)
*Nie wiem, czy masz prawo jazdy,
i chciałbym to wiedzieć.*

Implikatury standardowe
związane z przestrzeganiem maksymy jakości:

- (4) Karol ma prawo jazdy.
(5) Czy masz prawo jazy?

(IS-4)
Jestem o tym *przekonany*.

(IS-5)
*Nie wiem, czy masz prawo jazdy,
i chciałbym to wiedzieć.*

W zasadzie chodzi o szczerość....

Implikatury standardowe
związane z przestrzeganiem maksymy jakości:

- (4) Karol ma prawo jazdy.
(5) Czy masz prawo jazy?

(IS-4)
Jestem o tym *przekonany*.

(IS-5)
*Nie wiem, czy masz prawo jazdy,
i chciałbym to wiedzieć.*

W zasadzie chodzi o szczerość....

Wątpliwość:

- Czy (IS-4) oraz (IS-5) są formami znaczenia mówiącego?

Implikatury standardowe
związane z przestrzeganiem maksymy jakości:

- (4) Karol ma prawo jazdy.
(5) Czy masz prawo jazy?

(IS-4)
Jestem o tym *przekonany*.

(IS-5)
*Nie wiem, czy masz prawo jazdy,
i chciałbym to wiedzieć.*

W zasadzie chodzi o szczerość....

- (6) Przygotuj raport na jutro!

Implikatury standardowe związane z przestrzeganiem maksymy ilości:

- (7) Anna ma troje dzieci.
- (8) Samochód Piotra jest biały.
- (9) A: Jak Piotrowi poszło na rozprawie?
B: Dostał grzywnę.

Implikatury standardowe związane z przestrzeganiem maksymy ilości:

- (7) Anna ma troje dzieci.
- (8) Samochód Piotra jest biały.
- (9) A: Jak Piotrowi poszło na rozprawie?
B: Dostał grzywnę.

- (IS-7) Anna ma dokładnie troje dzieci.
- (IS-8) Samochód Piotra jest cały biały.
- (IS-9B) Jedyną karą dla Piotra, którą zasądzono, jest grzywna.

Implikatury standardowe
związane z przestrzeganiem maksymy ilości:

- (7) Anna ma troje dzieci.
- (8) Samochód Piotra jest biały.
- (9) A: Jak Piotrowi poszło na rozprawie?
B: Dostał grzywnę.

(IS-7)

Anna ma dokładnie troje dzieci.

(IS-8)

Samochód Piotra jest cały biały.

(IS-9B)

Jedyną karą dla Piotra, którą zasądzono, jest grzywna.

To są implikatury skalarne!

Implikatury standardowe związane z przestrzeganiem maksymy ilości:

- (10) Dyrektor: Jasiu, paliłeś pod szkołą?
 Jaś: Zenek palił!

Implikatury standardowe związane z przestrzeganiem maksymy relevancji:

- (11) Podaj sól!
- (12) A: Czy wiesz, która godzina?
B: Właśnie zaczął się wykład z pragmatyki.
- (13) A: Gdzie jest Piotr?
B: Przed domem Joli stoi biały mercedes.

Implikatury standardowe związane z przestrzeganiem maksymy relevancji:

- (11) Podaj sól!
- (12) A: Czy wiesz, która godzina?
B: Właśnie zaczął się wykład z pragmatyki.
- (13) A: Gdzie jest Piotr?
B: Przed domem Joli stoi biały mercedes.

(IS-11)
Podaj sól teraz.

Implikatury standardowe
związane z przestrzeganiem maksymy sposobu:

- (14) Jan wsiadł na motor i odjechał w siną dal.
- (15) Jan spadł z dachu i złamał nogę.

Ale:

- (16) a. Jan przewrócił się. Piotr pomógł mu wstać.
b. Jan przewrócił się. Piotr go popchnął.

Implikatury niestandardowe
związane z ostentacyjnym złamaniem maksymy jakości:

- (17) A: Teheran jest stolicą Syrii, psorze!
B: Jasne! A Moskwa jest stolicą Stanów Zjednoczonych.

Implikatury niestandardowe związane z ostentacyjnym złamaniem maksymy jakości:

- (17) A: Teheran jest stolicą Syrii, psorze!
B: Jasne! A Moskwa jest stolicą Stanów Zjednoczonych.
- (18) a. Jacek jest prawdziwym przyjacielem. *ironia*
b. Jesteś wspaniałym mówcą! *sarkasm (?)*
c. Kiepski mówca z Ciebie! *ironia / żart (?)*

Implikatury niestandardowe związane z ostentacyjnym złamaniem maksymy jakości:

- (17) A: Teheran jest stolicą Syrii, psorze!
B: Jasne! A Moskwa jest stolicą Stanów Zjednoczonych.
- (18) a. Jacek jest prawdziwym przyjacielem. *ironia*
b. Jesteś wspaniałym mówcą! *sarkasm (?)*
c. Kiepski mówca z Ciebie! *ironia / żart (?)*
- (19) Jacek jest komputerem.
- (20) A: Czy Zenek ma dziewczynę?
B: On jest mnichem!

Implikatury niestandardowe związane z ostentacyjnym złamaniem maksymy jakości:

- (17) A: Teheran jest stolicą Syrii, psorze!
B: Jasne! A Moskwa jest stolicą Stanów Zjednoczonych.
- (18) a. Jacek jest prawdziwym przyjacielem. *ironia*
b. Jesteś wspaniałym mówcą! *sarkasm (?)*
c. Kiepski mówca z Ciebie! *ironia / żart (?)*
- (19) Jacek jest komputerem.
- (20) A: Czy Zenek ma dziewczynę?
B: On jest mnichem!

→ eksplotacja maksym;
→ kategoria *making as if to say*;
→ *meaning supplementation / meaning substitution*

Implikatury niestandardowe
związane z ostentacyjnym złamaniem maksymy ilości:

- (21) A: Maria mnie kocha!
B: Kocha albo nie kocha.
- (22) Wojna to wojna.
- (23) Jak zrobisz, tak zrobisz.

Implikatury niestandardowe
związane z ostentacyjnym złamaniem maksymy relewancji:

- (24) A: Wystąpienie Zenka to jakaś żenada.
B: Nadzwyczajnie ciepło, jak na listopad.

Implikatury niestandardowe
związane z ostentacyjnym złamaniem maksymy sposobu:

- (25) A: Jaki taniec wykonała Anna?
B: Wykonała serię ruchów charakterystycznych dla mazura.
- (26) A: Kupimy coś dzieciom?
B: Dobrze, ale tylko nie to coś, o czym mówimy
za pomocą słowa na „L”.

PODSUMOWANIE

Implikatury konwersacyjne:

- są wywnioskowane (\rightarrow *working-out schema*),
- są odwoływalne (ang. *cancellable*),
- są zależne od kontekstu,
- nie mają wpływu na warunki prawdziwości wypowiedzi
 $(\rightarrow$ *wypowiedź fałszywa a nadużycie*),

PODSUMOWANIE

Implikatury konwersacyjne:

- są wywnioskowane (→ *working-out schema*),
- są odwoływalne (ang. *cancellable*),
- są zależne od kontekstu,
- nie mają wpływu na warunki prawdziwości wypowiedzi
(→ *wypowiedź fałszywa a nadużycie*),
- są nieodrywalne (ang. *non-detachable*),
- nie wykluczają wzmacnienia,
- znikają w dialogach antagonistycznych.

Możliwość wzmacniania:

- (12') A: Czy wiesz, która godzina?
B: Właśnie zaczął się wykład z pragmatyki.
Jest więc pewnie po 11.45.

Porównaj z:

- (27) a. Wszystkie dzieci Jana są łysie.
b. *Janek ma dzieci.*
- (28) a. Piotr przestał bić swoją żonę.
b. *Piotr ma żonę.*
- (29) a. Piotr przestał bić swoją żonę.
b. *Piotr był do tej pory swoją żonę.*

Implikatury a dialogi antagonistyczne.

- (30) A: Czy to auto miało ostatnio poważniejsze stłuczki?
B: W zeszłym miesiącu zadrapałem lusterko
 przy parkowaniu.
A: A poza tym?

Implikatury a dialogi antagonistyczne.

- (30) A: Czy to auto miało ostatnio poważniejsze stłuczki?
B: W zeszłym miesiącu zadrapałem lusterko
 przy parkowaniu.
A: A poza tym?
- (10') Dyrektor: Jasiu, paliłeś pod szkołą?
Jaś: Zenek palił!
Dyrektor: A ty?

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that p is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that p , it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_1

→ odwołanie jako *test diagnostyczny* wykonywany przez teoretyka

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_1

→ odwołanie jako *test diagnostyczny* wykonywany przez teoretyka

- (31) A: a. Idziemy do kina?
B. b. Jutro mam kolokwium.

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_1

→ odwołanie jako *test diagnostyczny* wykonywany przez teoretyka

- (31) A: a. Idziemy do kina?
 B. b. Jutro mam kolokwium.
 c. Ale pójdę z Tobą do kina.

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_1

→ odwołanie jako *test diagnostyczny* wykonywany przez teoretyka

- (31) A: a. Idziemy do kina?
 B. b. Jutro mam kolokwium.
 c. Ale pójdę z Tobą do kina.
- (32) a. Wczoraj widziałem Jana w kinie z pewną kobietą.

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_1

→ odwołanie jako *test diagnostyczny* wykonywany przez teoretyka

- (31) A: a. Idziemy do kina?
 B. b. Jutro mam kolokwium.
 c. Ale pójdę z Tobą do kina.
- (32) a. Wczoraj widziałem Jana w kinie z pewną kobietą.
 b. To była jego żona Mariola.

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_2

→ odwołanie jako *ruch konwersacyjny* wykonywany przez nadawcę

- (31) A: a. Idziemy do kina?
 B. b. Jutro mam kolokwium.
 c. Ale pójdę z Tobą do kina.
- (32) a. Wczoraj widziałem Jana w kinie z pewną kobietą.
 b. To była jego żona Mariola.

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_2

→ odwołanie jako *ruch konwersacyjny* wykonywany przez nadawcę

- (31) A: a. Idziemy do kina?
 B. b. Jutro mam kolokwium.
 c. Ale pójdę z Tobą do kina.
- (32) a. Wczoraj widziałem Jana w kinie z pewną kobietą.
 b. To była jego żona Mariola.

Warto odróżnić:

implikatura nadawcy

→ znaczenie mówiącego

implikatura odbiorcy

→ to, co odbiorca ma prawo pomyśleć (wywnioskować)

Jak rozumieć odwoływalność implikatur konwersacyjnych?

(...) a putative conversational implicature that *p* is explicitly cancellable if, to the forms of words the utterance of which putatively implicates that *p*, it is admissible to add *but not p*, or *I do not mean to imply that p* (...). (Grice 1989, 44)

interpretacja_3

→ odwołanie jako *zaprzeczenie*

(to też *ruch konwersacyjny* wykonywany przez nadawcę)

- (33) K: a. Panie władzo, czy możemy to załatwić od ręki?
P: b. Czy proponuje mi pan łapówkę? To nielegalne!
K. c. Ależ skąd! Nie miałem tego na myśli.
d. Pytałem tylko, czy mandat mogę zapłacić u pana.

Co warto zapamiętać?

- implikatury jako odmiany znaczenia mówiącego:
to, co powiedziane (\rightarrow ZP) / to, co implikowane (\rightarrow ZW);
implikatury konwersacyjne / implikatury konwencjonalne;
implikatury uszczegółowione / implikatury uogólnione;
implikatury standardowe / implikatury niestandardowe'
- zasada współpracy, maksymy konwersacyjne, *working-out schema*;
- dwa kryteria *tego, co powiedziane*;
- kryteria *tego, co implikowane*:
wywnioskowalność,
odwoływalność – trzy interpretacje,
zależność od kontekstu,
wzmacniałość;
- kłamstwo a wprowadzanie w błąd;
- implikatury w dialogach antagonistycznych.